

НАРУШАВАЊЕ УНУТРАШЊЕ СУВЕРЕНОСТИ НЕКАД И САД

Један од битних елемената сваке државе, без којих се она уопште не може замислити, јесте територија над којом дата држава врши своју власт. Зато и постоје државне границе које строго раздвајају територију двеју или више држава, а свака од њих љубоморно чува *искључиву* јурисдикцију над својом територијом. Отуда се сваки покушај једне државе да врши своју власт над територијом друге државе квалификује као тешка повреда суверености и *casus belli*, па се због тога и рат ризикује.

Добар пример који то потврђује јесте одговор српске владе на аустроугарски ултиматум од 20. јула 1914. године. После атентата на престолонаследника Фердинанда у Сарајеву 1914, на Видовдан, Аустроугарска је упутила Србији ултиматум у којем се, поред осталог, у тачки б од српског правосуђа захтева „да отвори судску истрагу над оним присталицама у завери од 28. јуна 1914. године, који се налазе на територији српској; *органи које ујуџи аустироугарска влада узеше учешћа у овој истрази*“ (подвукао К. Ч.). У целом ултиматуму једино је овај други део тачке б за српску владу био апсолутно неприхватљив, јер би он значео да правосудна власт неке друге државе врши јурисдикцију над лицима која се налазе на српској државној територији. А то би представљало не само нарушавање српског државног суверенитета, него и велико национално понижење. Ондашњи српски државници добро су то знали, па су зато, иако тешка срца, одбили да испуне овај ултимативни захтев, ризикујући тако потоњи рат.

После осамдесет и две године, нови управљачи Србије потпуно су заборавили овај став и национални понос својих великих предака, па су пристали на умногоне далекосежније нарушавање државног суверенитета и неупоредиво веће национално понижење. И што је још горе, покушали су да ту своју срамоту и бруку прећуте и сакрију. Само шачица најупућенијих зна да је то учињено склапањем споразума са Организацијом уједињених нација о оснивању у Београду Канцеларије за везу тужиоца Међународног кривичног суда за бившу Југославију, који је, у форми размене писама, закључен 8. августа 1996. године.

---

* Др Коста Чавошки, редовни професор Правног факултета у Београду.

Да је којим случајем поштован савезни Устав од 27. априла 1992, овај међународни уговор најпре би ратификовала Савезна скупштина, а потом би био објављен у *Службеном листу*, чиме би постао доступан свеколикој јавности. Уместо тога, он се, као највећа државна тајна, чува у сефу, како нико непозван не би сазнао његову срамну садржину. На нашу велику срећу, друга страна уговорница – Секретаријат Организације уједињених нација – није имала никаквих разлога да чува тајност овог споразума, па се, уз мало „везе“ с београдском Канцеларијом за везу тужиоца хашког Суда, до текста овог споразума ипак може доћи, што је пошло за руком и писцу ових редова.

Оно што најпре изненађује код овог споразума јесте његова необична, давно превазиђена форма у којој је закључен. Већ дуго времена је уобичајено да међународни уговори имају заглавље у којем се утврђује предмет самог уговора (рецимо: Уговор о узајамном признавању школских сведочанстава) и наводе стране уговорнице, а потом следе одговарајуће норме, сложене по неком реду, које се називају члановима или параграфима. Када закључени споразум има такву форму, онда је несумњиво да он представља међународни уговор који, према члану 78, тачка 4, Устава СР Југославије, подлеже ратификацији (потврђивању) од стране Савезне скупштине и потоњем објављивању у *Службеном листу*.

Одступање од овакве уобичајене форме и прибегавање замени писама као давно превазиђеном начину закључења уговора, увек је руковођено неким важним разлогом. У овом случају то је била намера Савезне владе да прикрије стварну садржину закљученог споразума о оснивању у Београду Канцеларије за везу тужиоца Међународног кривичног суда за бившу Југославију и да избегне објављивање у *Службеном листу*. Зато је, да се Власи не сете, овај уговор закључен разменом писама Бутроса Галија, генералног секретара Уједињених нација и Владислава Јовановића, привременог отправника послова југословенске мисије при Уједињеним нацијама, уз додатно разјашњење, такође у облику писама, између Ралфа Заклина, начелника и заменика подсекретара Уједињених нација, и већ поменутог Владислава Јовановића. Да је ипак реч о закључењу уговора, а не о пукој размени писама, потврђују три последња параграфа Галијевог писма, а нарочито завршна реченица која гласи: „Уколико сте сагласни с горе наведеним одредбама, предложио бих да ово писмо и ваш одговор с тим у вези *представљају споразум* [подвукао К. Ч.] између Уједињених нација и Савезне Републике Југославије о статусу Канцеларије за везу тужиоца Међународног трибунала и њеног особља.“ А у свом одговору Бутросу Галију Владислав Јовановић је изјавио „да је Савезна Република Југославија у потпуности сагласна са одредбама садржаним у [Галијевом] писму“ и тиме потврди да

Галијево „писмо и одговор на њега представљају споразум између Савезне Републике Југославије и Уједињених нација о статусу Бироа за везу тужиоца Међународног трибунала и његовог особља у Београду“. Другим речима, и за једну и за другу страну неспорно је да је овом разменом писама *закључен уговор*; једино што је југословенска страна ту чињеницу пред својом јавношћу прикрила и тиме избегла да овај уговор на ваљан начин ратификује и обнародује.

Остаје још да се разјасни због чега је овако поступљено. Да би се дошло до одговора на ово питање, ваља пажљиво проучити *садржину* овог међународног уговора. Поред уобичајених привилегија и имунитета дипломатских представника, њихових службеника, стручњака и осталог особља, његов предмет је превасходно материја кривичног процесног права, а нарочито овлашћења којима у кривичном поступку располажу органи гоњења и судови. Њиме је особљу Канцеларије за везу тужиоца хашког Суда дато:

— „право на контакте са централним и локалним органима власти, владиним агенцијама укључујући оружане снаге, преко Савезног министарства за правосуђе, као и са невладиним организацијама, приватним институцијама и појединцима“;

— „право да разговара са жртвама и сведоцима, да прикупља доказе и друге корисне информације, укључујући и на локацијама изван Канцеларије за везу“;

— „право на приступ лицима која су на одслужењу казне затвора као и лицима у притвору, у сарадњи са затворским властима преко Савезног министарства за правосуђе“.

Потом је другом разменом писама Ралфа Заклина и Владислава Јовановића ближе утврђено да „у коришћењу правом да води разговоре са жртвама и сведоцима... официр за везу не може принудити или на било који начин присилити сведоке да се појаве пред њим и дају доказе“.

Ако се пажљиво проуче овлашћења која су дата официру за везу тужиоца хашког Суда, брзо ће се утврдити да она улазе у домен *унућрашње* јурисдикције, јер представљају полицијску и судску надлежност у кривичном поступку. Тиме је, пак, битно окрњена *унућрашња* сувереност наше државе, будући да, поред домаће полиције и судова, на истој територији поједине радње у кривичном поступку обавља и једна *сирана* установа потпуно независно од наших *домаћих* полицијских и правосудних власти. А то неочекивано откриће заслужује посебну пажњу и најозбиљније разматрање.

Међу нашим ученим правницима увек ће се наћи понеко од поклоника нових господара света ко ће тврдити да поменута овлашћења *сиране* установе за вршење појединих радњи у кри-

вичном поступку на *нашој* државној територији представљају само *сарађивање* с хашким Судом и ништа више, на шта је наша држава иначе обавезна према такозваним дејтонским споразумима. Како члан IX Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, који је потписао¹ и представник Савезне Републике Југославије, заиста установљује *обавезу* „свих страна [укључујући и СР Југославију – напомена К. Ч.] да *сарађују* у истрази и гоњењу ратних злочина и других кршења међународног хуманитарног права“, ваља најпре утврђивати шта изрази *сарађивајћи* и *сарадња* у овом контексту стварно значе.

У већ устаљеном правном језику реч *сарадња* најчешће означава *јужање јравне јомоћи*. Тако, рецимо, ако општински суд у Ваљеву хоће да испита неког сведока који се налази у суседном Шапцу, он ће на одговарајући начин замолити шабачки општински суд да то учини уместо њега уколико из неког разлога није изводљиво да се тај сведок појави пред ваљевским судом. Одговарајућа аналогија примењује се и у односима између *сјраних* и *домаћих* полицијских и правосудних установа. Отуда, ако Међународни кривични суд у Хагу жели да саслуша неког сведока или жртву ратног злочина који се налазе на *нашој* државној територији, он може, позивајући се на уговорену сарадњу према члану IX Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, замолити преко Савезног министарства за правосуђе наш месно надлежан суд да то учини уместо њега и потом достави записник и друге списе. На сличан начин може и француска полиција преко Интерпола тражити од аргентинске полиције одговарајуће податке о осумњиченим преступницима, њиховим жртвама и сведоцима извршеног престапа, а у посебно утврђеним случајевима и хапшење окривљеног ради његовог потоњег изручења француском правосуђу.

Реч *сарадња* никако, међутим, не може значити *сујсјију* – непосредно деловање *сјране* правосудне установе на територији друге државе уместо *домаћих* правосудних установа. Јер, то више није уговорена сарадња него *кајијулација* – уговор којим се овлашћује нека друга држава, рецимо Енглеска, да на територији Турске, Египта или Кине уместо домаћих судова врши правосудну власт над појединим лицима (Европљанима) и тиме битно наруши *унујраињу* сувереност тих ваневропских држава. И мада је на први поглед уговорена надлежност Канцеларије за везу тужиоца хашког Суда на територији наше државе знатно ужа, јер се тиче само појединих процесних радњи – прикупљања доказа и саслушања сведока, жртава и затвореника – она је, по обухвату, и

¹ Овај међународни уговор је само потписан, а није на ваљан начин ратификован и обнародован, што представља још једну тешку повреду важећег Устава.

знатно шира јер се врши над *свим* лицима, без разлике, која се затекну на нашој државној територији, а не само над појединим страним држављанима, рецимо Енглезима, као у случају деветнаестовековних капитулација.

До још неугоднијих закључака долазимо када упоредимо негдашње одбијање другог дела тачке 6 аустроугарског ултиматума од 20. јула 1914. године и скорашње прихватање захтева нових господара света да хашки Суд врши поједине процесне радње на нашој државној територији. Ондашња влада Николе Пашића није пристала да, поред српске полиције и судова, и аустроугарски органи учествују у вођењу истраге против завереника и подстрекача атентатора, јер је сматрала да је то недопустива повреда српског државног суверенитета и велико национално понижење. Наша данашња влада нема више таквих обзира, па је лако пристала да туђа правосудна власт врши поједине процесне радње на нашој државној територији без икаквог учешћа домаћих правосудних органа. И док је 1914. требало да аустроугарски изасланици учествују у вођењу истраге *само у једном тачно одређеном случају*, према овом скорашњем споразуму, Канцеларија за везу тужиоца хашког Суда има *генерално овлашћење* да врши поједине процесне радње *у свим случајевима за које нађе да је сходно*. Коначно, наше велике претече нису пред својом јавношћу и народом криле шта се од њих тражи и на шта пристају, а што по цену рата одбијају, док наши данашњи управљачи крију као змија ноге закључени уговор с генералним секретаром Уједињених нација баш зато што знају да раде нешто понижавајуће и срамно.